

OIKEUSTAPAUKSIA – RÄTTSFALL

KORKEIMMASTA HALLINTO-OIKEUDESTA – FRÅN HÖGSTA DOMSTOLEN

KHO:2017:195: Perintöverotus – Henkilökohtaisen tulon verotus – Ennakkoratkaisu – Sijoitussidonnainen kapitalisaatiosopimus – Perintöverotusarvo – Käypä arvo – Laskennallinen verovelka – Takaisinosto – Pääoma – Tuotto

A:n jäämistöomaisuuteen oli muun ohessa kuulunut Henkivakuutusosakeyhtiö B:n myöntämä sijoitussidonnainen kapitalisaatiosopimus. A oli elinaikanaan maksanut sopimuksen perusteella vakuutusmaksuja 1 488 323,57 euroa. Sopimuksen mukaisille sijoituksille laskettavissa ollut tuotto oli A:n kuolinpäivänä ollut 609 953,31 euroa ja takaisinostoarvo 2 098 276,88 euroa.

Verohallinto oli A:n kuolinpesän hakemusten johdosta antanut perintöverotusta koskevan ennakkoratkaisun, jonka mukaan kapitalisaatiosopimuksen arvona A:n jälkeen toimitettavassa perintöverotuksessa oli pidettävä sen takaisinostoarvoa vähennettynä sopimuksen tuoton perusteella laskettavissa olevalla tuloverovelalla eli 1 897 892,29 euroa. Verohallinto oli tuloverotusta koskevana ennakkoratkaisuna lausunut, että sopimuksen pääoman arvona pidetään sen säästöä eli 1 488 323,57 euroa takaisinostohetkellä. Takaisinostoarvon pääoman ylittävistä osasta muodostuu sopimuksesta kertynyt tuotto, joka verotetaan omistajan muuna pääomatulona. Hallinto-oikeus oli hylännyt A:n kuolinpesän ennakkoratkaisuja koskevat valitukset.

Korkein hallinto-oikeus kumosi hallinto-oikeuden päätökset ja Verohallinnon antamat ennakkoratkaisut sekä lausui uutena perintöverotusta koskevana ennakkoratkaisuna, että sijoitussidonnaisen kapitalisaatiosopimuksen käypänä arvona perintöverotuksessa oli pidettävä sen takaisinostoarvoa perinnönjättäjän kuolinhetkellä. A:n kuolinhetkellä sopimuksen mukaisille sijoituksille laskettavissa olevan tuoton perusteella määritettävissä olevaa tuloverovelkaa ei siten vähennetty sopimuksen takaisinostoarvosta.

Korkein hallinto-oikeus lausui uutena tuloverotusta

koskevana ennakkoratkaisuna, että veronalaista tuottoa laskettaessa verovelvollisen sijoittamana pääomana oli pidettävä A:n jälkeen toimitetussa perintöverotuksessa vahvistettua sijoitussidonnaisen kapitalisaatiosopimuksen käypää arvoa, jos kuolinpesä tai perillinen osti kapitalisaatiosopimuksen takaisin. Verovelvollisen saamana veronalaisena muuna pääomatulona oli pidettävä tämän arvon ylittävää osaa sopimuksen perusteella hänelle maksettavasta määrästä. Ennakkoratkaisu verovuodelle 2015.

Perintö- ja lahjaverolaki 9 §

Tuloverolaki 32 § ja 51 § (1246/2013)

(D: 629/2/16 ja 630/2/16, t: 6543, KHO:2017:195)

Päätös, josta valitetaan

Turun hallinto-oikeus 28.1.2016 nro 16/0056/3 ja nro 16/0055/3

Asioiden aikaisempi käsittely

A:n kuolinpesä on Verohallinnolle osoittamassaan perintöverotusta ja tuloverotusta koskevassa ennakkoratkaisuhakemuksessaan esittänyt, että perinnönjättäjän jäämistöomaisuuteen on muun ohessa kuulunut Henkivakuutusosakeyhtiö B:n myöntämä sijoitussidonnainen kapitalisaatiosopimus. Tällaisen sopimuksen säästöjen arvo sidotaan asiakkaan sopimukseen valitsemien sijoituskohteiden arvonkehitykseen siten, että sopimuksen

säästö kasvaa, kun sijoituskohteiden arvo nousee, ja vastaavasti säästö pienenee, kun sijoituskohteiden arvo laskee. Vakuutusyhtiö ei vastaa sopimuksen säästöjen arvonkehityksestä tai mahdollisesta arvonalentumisesta. Kun sopimus vaihtaa omistajaa perinnön nojalla, sopimuksen uudeksi omistajaksi tulee kuolinpesä tai joku perillisistä. Perimystilanteessa sopimus ei eräänny, eikä sopimuksesta makseta mitään suoritusta uudelle omistajalle, ellei hän irtisano sopimusta.

A on elinaikanaan maksanut sopimuksen perusteella vakuutusmaksuja 1 488 323,57 euroa. Sopimuksen kerryttämä tuotto on perinnönjättäjän kuolinpäivänä ollut 609 953,31 euroa ja takaisinostoarvo 2 098 276,88 euroa.

Kuolinpesä on pyytänyt Verohallinnolta ennakkoratkaisuja seuraavista kysymyksistä:

1. Miten hakemuksessa kuvattu sijoitussidonnainen kapitalisaatiosopimus on arvostettava perintöverotuksessa A:n jälkeen?

2. Mikäli sijoitussidonnaisen kapitalisaatiosopimuksen perintönä saanut kuolinpesä tai perillinen ostaa kapitalisaatiosopimuksen takaisin vuonna 2015, miten omistajan tuloverotuksessa määräytyy kapitalisaatiosopimuksen pääoma-arvo (hankintameno) ja miten kyseinen pääoma-arvo vaikuttaa omistajan verotettavan pääomatulon määrään?

Verohallinto on 8.6.2015 antamallaan päätöksillä lausunut ennakkoratkaisuihin:

1. Hakemuksessa kuvattun kapitalisaatiosopimuksen arvona perintöverotuksessa A:n jälkeen pidetään 1 897 892,29 euroa.

Päätöksen perusteluissa on todettu muun ohella, että kapitalisaatiosopimuksen ainoa realistinen käyttötapa aiheuttaa väistämättä tuottoa koskevan tuloveroseurauksen. Kuolinhetken mennessä kertyneen tuoton laskennallinen verovelka voidaan vähentää, vaikka ei olisi osoitettu, että omaisuus tullaan välittömästi kuoleman jälkeen käyttämään verovelan realisoinnin aiheuttavalla tavalla. Koska pääomatulojen verokanta on laskennallinen arvio, vähennys tehdään 30 000 euroon asti 30 %:n ja sen yltävältä osin 33 %:n verokannalla. Kun kapitalisaatiosopimuksen kuolinhetken arvosta vähennetään tuotolle näin laskettu verovelka, jää kapitalisaatiosopimuksen perintöverotuksessa käytettäväksi arvoksi 1 897 892,29 euroa.

2. Mikäli sijoitussidonnaisen kapitalisaatiosopimuksen perintönä saanut kuolinpesä tai perillinen ostaa takaisin A:n kuolinpesän kapitalisaatiosopimuksen vuonna 2015, pääoman arvona pidetään sopimuksen säästöä takaisinostohetkellä. Takaisinostoarvon pääoman ylittävistä osasta muodostuu sopimuksesta kertynyt tuotto, joka verotetaan omistajan muuna pääomatulona. Kapitalisaatiosopimukselle ei määritetä hankintamenoa perintöverotuksessa käytetyn arvon perusteella.

Päätöksen perusteluissa on todettu muun ohella, että verolainsäädännössä ei ole nimenomaisia säännöksiä kapitalisaatiosopimuksen verotuksesta. Kapitalisaatiosopimuksen verokohtelu on siten arvioitava tuloverolain sekä yleisten säännösten ja yleisten verotusperiaatteiden perusteella. Tuloverolaissa on erikseen säädetty luovutusvoittona verotettavalle omaisuudelle perintöverotuksessa käytetystä arvosta muodostuva hankintameno. Kapitalisaatiosopimuksen tuoton verotuksessa ei ole kysymys luovutusvoiton verotuksesta, eikä tuloverolaissa ole säännöksiä siitä, että toimitettu perintöverotus muutoinkaan vaikuttaisi millään tavalla kapitalisaatiosopimuksen tuoton tuloverokohteluun. Näin ollen myös perinnönsaajien tai kuolinpesän kapitalisaatiosopimuksesta nostama tuotto verotetaan normaalisti pääomatulona. Jos perinnönjättäjän jäämistöomaisuuteen kuulunut kapitalisaatiosopimus ostetaan takaisin niin, että takaisinostoarvo on 2 098 276,88 euroa, takaisinostovasta vähennetään perinnönjättäjän suorittamat maksut 1 488 323,57 euroa ja sopimuksen kerryttämäksi muuna pääomatulona verotettavaksi tuloksi kertyy 609 953,31 euroa.

A:n kuolinpesä on valittanut ennakkoratkaisusta hallinto-oikeudelle ja vaatinut uusina ennakkoratkaisuna lausuttavaksi:

1. Kapitalisaatiosopimuksen arvona perintöverotuksessa A:n jälkeen pidetään sopimuksen takaisinostoarvo A:n kuolinpäivänä eli 2 098 276,88 euroa.

2. Verotettaessa perintönä saadun kapitalisaatiosopimuksen takaisinostoa sopimuksen pääoma-arvona (hankintameno) pidetään A:n jälkeen toimitettavassa perintöverotuksessa vahvistettua verotusarvoa (sopimuksen takaisinostoarvo) A:n kuolinpäivänä. Kuolinpäivän jälkeen takaisinostettavaa summaa verotetaan ainoastaan siltä osin kuin kyseinen summa ylittää perintöverotuksessa vahvistetun verotusarvon.

Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisut

1. Perintöverotusta koskeva ennakkoratkaisu (pätösnumero 16/0056/3)

Hallinto-oikeus on hylännyt valituksen.

Hallinto-oikeus on perustellut päätöstään seuraavasti:

Perintö- ja lahjaverolain 9 §:n 1 momentin mukaan perintöveron perusteeksi pannaan se käypä arvo, mikä omaisuudella oli verovelvollisuuden alkaessa. Käyvällä hinnalla tarkoitetaan omaisuuden todennäköistä luovutushintaa. Pykälän 2 momentin mukaan kuolinpesän omaisuuden arvosta saadaan vähentää muun muassa velat, joihin luetaan myös kuolinpesästä menevät, perinnönjättäjän elinaikaan kohdistuvat verot ja maksut.

Kapitalisaatiosopimus on vakuutussopimuslain 4 a §:n mukainen sijoitusvakuutus, joka kuuluu vakuutus-

luokista annetun lain 18 §:n mukaan henkivakuutusluokkaan 6. Pykälän mukaan ”kapitalisaatiotoiminta” käsittää vakuutusteknisiin laskelmiin perustuvat kertyneen pääoman takaisinmaksua tarkoittavat sopimukset, joilla vakuutusyhtiö ottaa vastuulleen tietyn ajan kestäviä ja tietyn määräisiä sitoumuksia sovitua kertamaksua tai etukäteen sovittuja jatkuvia maksuja vastaan.

A:n jäämistöomaisuuteen kuuluu Henkivakuutusosakeyhtiö B:n myöntämä kapitalisaatiosopimus, jonka takaisinostoarvo A:n kuolinpäivänä 17.2.2015 oli 2 098 276,88 euroa.

Asiassa on kyse siitä, otetaanko kapitalisaatiosopimukseen A:n kuolinhetken mennessä kertyneeseen tuottoon liittyvä laskennallinen tuloverovelka huomioon perinnöstä verotettaessa. Verohallinto on ennakkoratkaisussaan katsonut, että tuo piilevä verovelka tulee vähentää sopimuksen takaisinostoarvosta, riippumatta siitä, milloin verovelka tosiasiaa realisoituu. Kuolinpesä ei sinänsä ole kiistänyt tuloverovelan olemassaoloa. Koska omaisuus arvostetaan perintöverotuksessa siihen käypään arvoon, mikä sillä on perinnönjättäjän kuolinhetkellä, ja sopimuksen käytännössä realisoitavissa oleva arvo kuolinpäivänä on ollut takaisinostoarvo vähennettynä tuloverolla, Verohallinnon ratkaisua ei ole syytä muuttaa.

Asian ovat ratkaisseet hallinto-oikeuden jäsenet *Pirjo Marela*, *Kirsi Särkilä* ja *Hannu Raahensalo*, joka on myös esitellyt asian.

2. Tuloverotusta koskeva ennakkoratkaisu (päättönumero 16/0055/3)

Hallinto-oikeus on hylännyt valituksen.

Hallinto-oikeus on perustellut päätöstään seuraavasti:

Tuloverolain 32 §:n mukaan veronalaista pääomatuloa on siten kuin laissa tarkemmin säädetään omaisuuden tuotto, omaisuuden luovutuksesta saatu voitto ja muu sellainen tulo, jota varallisuuden voidaan katsoa kerryttäneen.

Kapitalisaatiosopimus on vakuutussovimuslain 4 a §:n mukainen sijoitusvakuutus, joka kuuluu vakuutusluokista annetun lain 18 §:n mukaan henkivakuutusluokkaan 6. Pykälän mukaan ”kapitalisaatiotoiminta” käsittää vakuutusteknisiin laskelmiin perustuvat kertyneen pääoman takaisinmaksua tarkoittavat sopimukset, joilla vakuutusyhtiö ottaa vastuulleen tietyn ajan kestäviä ja tietyn määräisiä sitoumuksia sovitua kertamaksua tai etukäteen sovittuja jatkuvia maksuja vastaan.

A:n jäämistöomaisuuteen kuuluu Henkivakuutusosakeyhtiö B:n myöntämä kapitalisaatiosopimus, jonka takaisinostoarvo A:n kuolinpäivänä 17.2.2015 oli 2 098 276,88 euroa. A oli elinaikanaan maksanut sopimukseen vakuutusmaksuja 1 488 323,57 euroa, joten

sopimuksen tuotto oli kuolinpäivänä 609 953,31 euroa.

Asiassa on kyse siitä, miten kapitalisaatiosopimuksen pääoma-arvo määritetään perinnönsaajan tuloverotuksessa. Verohallinto on ennakkoratkaisussaan katsonut, että pääoman arvona pidetään sopimuksen säästöä takaisinostohetkellä ja että takaisinostoarvon pääoman ylittävstä osasta muodostuu sopimuksesta kertynyt tuotto, joka verotetaan omistajan muuna pääomatulona.

Kapitalisaatiosopimukseen perustuvat oikeudet siirtyvät sopimuksen tekijän kuoleman jälkeen sellaisinaan hänen oikeudenomistajilleen. Ei ole edellytyksiä katsoa, että tuottoa olisi verotettava eri tavoin riippuen siitä, tapahtuuko sopimuksen takaisinosto ennen vai jälkeen sopimuksen tekijän kuoleman. Verohallinnon ratkaisun muuttamiseen ei ole syytä.

Asian ovat ratkaisseet hallinto-oikeuden jäsenet *Pirjo Marela*, *Kirsi Särkilä* ja *Hannu Raahensalo*, joka on myös esitellyt asian.

Käsittely korkeimmassa hallinto-oikeudessa

A:n kuolinpesä on pyytänyt lupaa valittaa hallinto-oikeuden päätöksistä ja valituksessaan vaatinut, että uusina ennakkoratkaisuin lausutaan:

1. Kapitalisaatiosopimus on arvostettava perintöverotuksessa sen käypään arvoon, jolla tarkoitetaan sopimuksen takaisinostoarvoa perinnönjättäjän kuolinhetkellä. Takaisinostoarvosta ei ole vähennettävä sopimuksen takaisinostoarvoon mahdollisesti liittyviä laskennallisia veroja eli niin sanottua piilevää verovelkaa.

2. Verotettaessa perintönä saadun kapitalisaatiosopimuksen takaisinostoa pääoma-arvoksi (hankintamenoiksi) on katsottava A:n jälkeen toimitettavassa perintöverotuksessa vahvistettu verotusarvo (sopimuksen takaisinostoarvo kuolinpäivänä) ja verottava kuolinpäivän jälkeen takaisinostettavaa summaa ainoastaan siltä osin kuin kyseinen summa ylittää perintöverotuksessa vahvistetun arvon.

Kuolinpesä on perustellut vaatimuksiaan muun ohella seuraavasti:

Varat arvostetaan perintö- ja lahjaverotuksessa käypään arvoon, ja lähtökohtana on, että tällöin varallisuuteen liittyvää realisoitumatonta verovelkaa ei oteta huomioon. Laskennallisten verojen vähentäminen olisi vastoin perintö- ja lahjaverolain sanamuotoa sekä vero-oikeuden yleisten oppien mukaisia tulkintaperiaatteita.

Tietyissä tilanteissa verovelka, joka kohdistuu lahjoittajan tai perittävän omistusaikaan, otetaan huomioon omaisuutta arvostettaessa. Kohdistumisella tarkoitetaan sitä, että kysymyksessä oleva tuotto ja siihen kohdistuva verovelka on kertynyt jo luovuttajan elinaikana eivätkä ne ole riippuvaisia esimerkiksi siitä, realisoidaanko omaisuus tai kuka sen realisoi.

Kapitalisaatiosopimusten osalta kyse ei ole sellaisesta arvonnoususta, jonka voitaisiin verotuksessa katsoa kertyneen lopullisesti. Kapitalisaatiosopimusten laskennallinen tuotto on epävarma aina siihen saakka, kunnes tuotto nostetaan. Käyvän arvon määrittelyssä vertailukohteena tulisikin talletusten sijasta käyttää esimerkiksi sijoitusrahastoja.

Perintöverotuksen ja tuloverotuksen yhteensovittaminen lähtee tuloverolain 51 §:n mukaisesti siitä, että niiden kesken ei tule osittainkaan kahdenkertaista verotusta. Hallinto-oikeuden ratkaisu johtaa kaksinkertaiseen verotukseen, koska perintönä siirtyneestä kapitalisaatiosopimuksesta olisi suoritettava sekä perintöveroa että tuloveroa.

Tuloverotuksen ja perintö- ja lahjaverotuksen yhteensovittamisen systematiikka rakentuu siten, että luovutajan (lahjanantaja tai perinnönjättäjä) omistusaikana tapahtunut arvonnousu, joka siis ei ole vielä kertynyt, on perintö- tai lahjaverotuksen kohteena. Tämän jälkeinen arvonnousu (tai lasku) on tuloverotuksen kohteena. Tästä poikkeaminen edellyttää nimenomaista säännöstä. Tällainen säännös on tuloverolain 47 §:n säännös lahjana saadun omaisuuden hankintamenon määräytymisestä tilanteessa, jossa luovutus tapahtuu ennen kuin lahjoituksesta on kulunut yksi vuosi.

Kapitalisaatiosopimuksen voimassaolon suhteen vakuutuksenottajan kuolemalla ei ole mitään vaikutusta. Koska kapitalisaatiosopimus ei pääty vakuutuksenottajan kuolemaan, vaan sen omistusoikeus siirtyy veronalaisen saannon myötä perillisille, kyseessä on vero-oikeudellisesti luovutus, ja sen vuoksi kapitalisaatiosopimukselle tulee määrittää uusi pääoma-arvo (hankintameno).

Kapitalisaatiosopimuksen omistajalla on oikeus luovuttaa ja pantata sopimukseen perustuva oikeus. Luovutus on sitova luovutuksen osapuolten välisessä suhteessa, vaikka siitä ei olisi ilmoitettu vakuutusyhtiölle. Ei olisi estettä pitää tällaista luovutusta luovutusvoitoverotuksen kohteena, jolloin uuden omistajan hankintamenoksi katsottaisiin sopimuksen käypä arvo luovutushetkellä ja vastaavasti luovuttajan verotettavaksi luovutusvoitoksi katsottaisiin sopimuksen käypä arvo vähennettynä hankintamenolla. Vaikka kapitalisaatiosopimuksen tuottoa ei veroteta luovutusvoittona, se ei voi merkitä sitä, että perintönä siirtyneen kapitalisaatiosopimuksen pääoma-arvona (hankintamenona) tuloverotuksessa pidettäisiin vakuutuksenottajan hankintamenoa. Tuloverolaissa ei ole sellaisia säännöksiä tai periaatteita, jotka tukisivat hankintamenon jatkuvuutta kuolinpesälle tai perillisille. Tulkinnalle ei ole löydettävissä tukea myöskään lain esitöistä tai aikaisemmasta oikeuskäytännöstä. Tuloverotuksen kohteena voi olla vain sellainen tulo, joka on syntynyt/kertynyt verovelvollisen omistusaikana. Erityissäännökseen

perustuva ositussaan-toihin liittyvä hankintamenojen jatkuvuusperiaate ei lakisysteemaattisesti sovellu perintönä tai lahjana saatuihin kapitalisaatiosopimuksiin.

Mikäli varojen arvostamista koskevan ohjeen tarkoituksena on ollut antaa verovelvolliselle oikeus tehdä tuloverovelkaa koskeva vähennys perintöverotuksessa, kapitalisaatiosopimuksen pääoma-arvona voidaan verovelvollisen vaatimuksesta vaihtoehtoisesti pitää sopimuksen takaisinostoarvoa kuolinpäivänä vähennettynä tuottoon kohdistuvalla laskennallisella verovelalla.

Veronsaajien oikeudenvalvontayksikkö on antanut vastineen ja katsonut, että perintöverotusta koskeva valitus on hyväksyttävä ja tuloverotusta koskeva valitus on hylättävä.

Oikeudenvalvontayksikkö on todennut muun ohella, että kapitalisaatiosopimukseen liittyvä laskennallinen tai piilevä verovelka ei ole perintö- ja lahjaverolain 9 §:n 2 momentissa tarkoitettua velkaa tai perinnönjättäjän elinaikaan kohdistuvaa veroa tai maksua. Kapitalisaatiosopimukseen liittyvä piilevä verovelka on riippuvainen siitä, realisoidaanko omaisuus vai ei.

Kapitalisaatiosopimus ei ole arvopaperi tai muutaakaan sellaista irtainta omaisuutta, johon sovellettaisiin luovutusvoiton verotusta. Kapitalisaatiosopimukselle ei siten muodostu luovutuksensaajan sopimuksesta maksaman vastikkeen tai tämän tuloksi luetun määrän taikka perintö- tai lahjaverotusarvon perusteella verotuksessa vähennyskelpoista hankintamenoa. Kysymys on osapuolten välisestä sopimuksesta ja siihen liittyvistä oikeuksista ja velvollisuuksista. Kapitalisaatiosopimuksen tuotto on verotettava normaalilla tavalla juoksevana pääomatulona myös perinnön jälkeisissä sopimuksen päättymistilanteissa, eikä kapitalisaatiosopimuksen ”hankintamenoksi” voi katsoa perintöverotusarvoa riippumatta siitä, onko siitä vähennetty piilevää verovelkaa vai ei. Kun kapitalisaatiosopimuksessa vakuutuksenottajana (sijoittajana) oleva henkilö kuolee, sopimukseen perustuvat oikeudet siirtyvät hänen oikeudenomistajilleen. Heillä on siten lähtökohtaisesti samat oikeudet ja velvollisuudet kuin sijoittajalla itsellään oli eli muun muassa oikeus takaisinostaa säästövarat ja niille kertynyt tuotto. Tuloverotuksen on kohdistuttava tuottoon myös perinnön jälkeisessä sopimuksen päättämistilanteessa. Oikeussubjektin vaihtuminen ei muuta kapitalisaatiosopimukseen perustuvan tulon luonnetta eikä sen verokohtelua. Asiassa ei ole merkitystä sillä, syntykö verotuksissa kaksinkertaista verotusta vai ei.

Kuolinpesä on antanut vastaselityksen ja todennut muun ohella, että ratkaisevaa ei ole se, sovelletaanko kapitalisaatiosopimuksen päättymiseen tai takaisinostoon luovutusvoiton verotusta koskevaa sääntelyä vai ei. Kysymys on siitä, voidaanko kapitalisaatiosopimuk-

selle perintöverotuksessa vahvistettu käypä arvo vähentää kapitalisaatiosopimuksen takaisinostoarvosta perinnönsaajan myöhemmässä tuloverotuksessa sillä perusteella, että perintönä verotettu saanto ei tuloverolain nimenomaisen säännöksen nojalla ole veronalaista tuloa.

Oikeudenvolventayksikön kanta johtaa käytännössä verovelvollisen näkökulmasta ankarimpaan mahdolliseen lopputulemaan, mitä ei voida pitää verotuksessa sovellettavien sitovien oikeusperiaatteiden mukaisena.

Kun kapitalisaatiosopimuksen käypään arvoon vakuutuksenottajan kuoleman seurauksena kohdistetaan perintöveroseuraamus, vaikuttaa oikeussubjektin vaihtuminen tosiasiallisesti kapitalisaatiosopimuksen verokohdeltuun. Kun perintönä saadun kapitalisaatiosopimuksen tuottoihin myöhemmän takaisinoston yhteydessä kohdistetaan tuloveroseuraamuksia, ei vakuutuksenottajan kuoleman seurauksena realisoitunutta veroseuraamusta ole perusteltua jättää vaille huomiota. Verovelvolliselle vahingollista tulkintaa ei voida perustaa kapitalisaatiosopimusten verotusta koskevan nimenomaisen sääntelyn puuttumiseen. Päinvastoin tällainen tulkinta edellyttäisi nimenomaisen erityissäännöksen tukea.

Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisu

Korkein hallinto-oikeus on myöntänyt A:n kuolinpesälle valitusluvut ja tutkinut asiat. Valitukset hyväksytään. Hallinto-oikeuden ja Verohallinnon päätökset kumotaan ja uusina ennakkoratkaisuuksina lausutaan:

1. Sijoitussidonnainen kapitalisaatiosopimus on arvostettava perintöverotuksessa sen käypään arvoon, jolla tarkoitetaan sopimuksen takaisinostoarvoa perinnönjättäjän A:n kuolinhetkellä.

Ennakkoratkaisua on noudatettava, jos hakija niin vaatii, A:n jälkeen toimitettavassa perintöverotuksessa.

2. Jos kuolinpesä tai perillinen vuonna 2015 ostaa takaisin sijoitussidonnaisen kapitalisaatiosopimuksen, tällöin kertyvää veronalaista tuottoa laskettaessa verovelvollisen sijoittamana pääomana on pidettävä A:n jälkeen toimitetussa perintöverotuksessa vahvistettua kapitalisaatiosopimuksen käypää arvoa. Verovelvollisen saamana veronalaisena muuna pääomatulona on pidettävä tämän arvon ylittävää osaa sopimuksen perusteella hänelle maksettavasta määrästä.

Ennakkoratkaisua on noudatettava, jos hakija niin vaatii, verovuodelta 2015 toimitettavassa verotuksessa.

Perustelut

1. Perintöverotus

Perintö- ja lahjaverolain 9 §:n 1 momentin mukaan perintöveron perusteeksi pannaan se käypä arvo, mikä omaisuudella oli verovelvollisuuden alkaessa. Käyvällä arvolla tarkoitetaan omaisuuden todennäköistä luovutushintaa. Pykälän 2 momentin mukaan kuolinpesän omaisuuden arvosta saadaan vähentää vainajan haussaamisesta sekä perunkirjoituksesta ja hautakiven hank-

kimisesta ja pystyttämisestä aiheutuvat kohtuulliset kustannukset, samoin kuin velat, joihin luetaan myös kuolinpesästä menevät, perinnönjättäjän elinaikaan kohdistuvat verot ja maksut. Perintöveroa ei kuitenkaan saa vähentää.

A:n jäämistöomaisuuteen on kuulunut sijoitussidonnainen kapitalisaatiosopimus, jonka säästöjen arvo on sidottu sopimukseen valittujen sijoituskohteiden arvonkehitykseen niin, että sopimuksen säästö muuttuu sijoituskohteiden arvonmuutosten mukaisesti. Sopimukseen sisältyy riski mahdollisesta pääoman menettämisestä kokonaan tai osittain. Kun sopimus vaihtaa omistajaa perinnön nojalla, sopimuksen uudeksi omistajaksi tulee kuolinpesä tai joku perillisistä. Perimystilanteessa sopimus ei eräänny, eikä sopimuksesta makseta mitään suoritusta uudelle omistajalle, ellei hän irtisano sopimusta.

A on elinaikanaan maksanut sopimukseen vakuutusmaksuja 1 488 323,57 euroa. Sopimuksen mukaisille sijoituksille kertynyt laskennallinen tuotto on hänen kuolinpäivänään 17.2.2015 ollut 609 953,31 euroa ja takaisinostoarvo 2 098 276,88 euroa.

Asiassa on korkeimmassa hallinto-oikeudessa kysymys siitä, tuleeko perintöverotuksessa ottaa huomioon perintöverotusarvoa alentavana tekijänä sijoitussidonnaisen kapitalisaatiosopimuksen tuottoon kohdistuva A:n kuolinhetken tilanteen perusteella laskettavissa oleva tuloverovelka.

Verolainsäädännössä ei ole erityisiä säännöksiä kapitalisaatiosopimusten verokohtelusta. Vakiintuneen verotuskäytännön mukaan kapitalisaatiosopimukseen sijoitetulle varoille kertyvä tuotto eli sijoittajan vakuutusyhtiöltä saamien suoritusten ja kaikkien tämän vakuutusyhtiölle maksamien maksujen välinen erotus verotetaan muuna pääomatulona, kun kapitalisaatiosopimus eräänny tai kun sopimus ostetaan takaisin. Kun otetaan huomioon kapitalisaatiosopimuksen tuoton verotuksen lykkääntyminen perinnönjättäjän kuolinhetken jälkeeseen aikaan ja se seikka, että veronalaisen tuoton määrä määräytyy sopimuksen erääntymisen tai takaisin ostamisen ajankohdan mukaan, kyseessä olevan tuloveron ei voida katsoa kohdistuvan perinnönjättäjän elinaikaan perintö- ja lahjaverolain 9 §:n 2 momentista tarkoitettulla tavalla.

Näin ollen A:n kuolinhetkellä sijoitussidonnaisen kapitalisaatiosopimuksen mukaisille sijoituksille kertyneen laskennallisen tuoton perusteella määritettävissä olevaa tuloverovelkaa ei ole vähennettävä sopimuksen takaisinostoarvosta, kun kapitalisaatiosopimuksen käypää arvoa vahvistetaan perintöverotusta varten. Tämän vuoksi hallinto-oikeuden perintöverotusta koskeva päätös ja Verohallinnon perintöverotusta koskeva ennakkoratkaisu on kumottava ja uutena ennakkoratkaisuna lausuttava edellä korkeimman hallinto-oikeu-

den ratkaisuosasta ilmenevällä tavalla.

2. Tuloverotus

Tuloverolain 32 §:n mukaan veronalaista pääomatuloa on, siten kuin siitä tuloverolaissa tarkemmin säädetään, omaisuuden tuotto, omaisuuden luovutuksesta saatu voitto ja muu sellainen tulo, jota varallisuuden voidaan katsoa kerryttäneen.

Samoin lain 51 §:n (1246/2013) mukaan veronalaista tuloa ei ole avio-oikeuden nojalla, naimaosana tai etuosana jakamattomasta pesästä, perintönä, perintökaaren 8 luvussa tarkoitettuna avustuksena tai hyvityksenä, testamentilla taikka lahjana saatu suoritus.

Asiassa on ratkaistava, miten pääomatulona verotettavan kapitalisaatiosopimuksen tuoton määrä on laskettava, jos kuolinpesä tai perillinen ostaa vuonna 2015 takaisin A:n jäämistöomaisuuteen kuuluneen sijoitussidonnaisen kapitalisaatiosopimuksen.

Edellä selostetulla tavalla kapitalisaatiosopimuksen uudeksi omistajaksi tulee kuolinpesä tai joku perillisistä, kun sopimus vaihtaa omistajaa perinnön ja tämän jälkeen mahdollisesti toteutettavan perinnönjaon nojalla. Perimystilanteessa sopimus ei eräänny, eikä sopimuksesta makseta mitään suoritusta uudelle omistajalle, ellei hän irtisano sopimusta. Edellä esitetyn mukaisesti sopimus arvostetaan tällöin perintöverotuksessa käypään arvoonsa, jolla tarkoitetaan sopimuksen takai-

sinostoarvoa perinnönjättäjän kuolinhetkellä.

Vaikka sopimusosapuolen vaihtuminen ei muuta aiemmin kertynyttä tuottoa vakuutusyhtiön ja kapitalisaatiosopimuksen uuden omistajan välisessä suhteessa luonteeltaan sopimukseen sijoitetuiksi varoiksi eli pääomaksi, kuolinpesän tai perinnönsaajan kannalta kyse on perintönä saaduista ja perintöverotuksessa jo lukuun otetuista varoista. Kuolinpesän tai perinnönsaajan tuloverotuksessa perintöverotuksessa lukuun otetun määrän on katsottava muodostavan sopimuksen uuden pääoma-arvon.

Kuolinpesän tai perinnönsaajan saamana veronalaisena muuna pääomatulona on siten pidettävä vain perintöverotuksessa vahvistetun kapitalisaatiosopimuksen käyvän arvon ylittävää osaa sopimuksen perusteella hänelle maksettavasta määrästä. Tämän vuoksi hallinto-oikeuden tuloverotusta koskeva päätös ja Verohallinnon tuloverotusta koskeva ennakkoratkaisu on kumottava ja uutena ennakkoratkaisuna lausuttava edellä korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisuosasta ilmenevällä tavalla.

Asian ovat ratkaisseet oikeusneuvokset *Irma Telivuo, Leena Äärilä, Mikko Pikkujämsä, Vesa-Pekka Nuotio* ja *Leena Romppainen*. Asian esittelijä *Paula Makkonen*.

**Kommentti:
KHO:2017:195**

1 Oikeudelliset kysymykset asiassa

Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisussa 2017:195 oli kysymys kahteen kapitalisaatiosopimusten vero-kohtelun kannalta relevanttiin oikeuskysymykseen vastaamisesta. Perintöverotuksen osalta kysymys oli siitä, otetaanko kapitalisaatiosopimuksen perinnönjättäjän kuolinhetkeen mennessä kertyneeseen tuottoon kohdistuva laskennallinen verovelka huomioon perintöä verotettaessa. Tuloverotuksen osalta oikeuskysymys oli se, miten kapitalisaatiosopimuksen pääoma-arvo määritetään perinnönsaajan tuloverotuksessa.

2 Verohallinnon ohjeistus kapitalisaatiosopimuksen verotuksesta ennen ratkaisua KHO 2017:195

Verohallinnon KHO ratkaisua 2017:195 edeltäneiden ohjeiden (A48/200/2015 ja A252/200/2016) mukaan kapitalisaatiosopimuksen verotuksesta ei ollut muodostunut vakiintunutta verotuskäytäntöä.

Perintöä koskevissa luovutuksen tilanteissa ohjeen mukaan kapitalisaatiosopimukseen perustuvat oikeudet, kuten oikeus takaisinostoarvoon, siirtyvät sijoittajan kuollessa hänen perillisilleen tai testamentinsaajille. Kapitalisaatiosopimus ei siis automaattisesti eräänny sijoittajan kuollessa. Kapitalisaatiosopimukseen perustuvilla oikeuksilla on varallisuusarvoa, joten perillisen tai testamentinsaajan on suoritettava perintöveroa perintönä tai testamentilla saamistaan kapitalisaatiosopimukseen perustuvista oikeuksista. Perintö- ja lahjaverolain 9 §:n 1 momentin mukaan veron perusteeksi pannaan se käypä arvo, mikä omaisuudella oli verovelvollisuuden alkaessa. Käyvällä arvolla tarkoitetaan

omaisuuden todennäköistä luovutushintaa. Kapitalisaatiosopimuksen käypänä arvona voidaan pitää sopimuksen takaisinostoarvoa perinnönjättäjän kuolinhetkellä.

Kapitalisaatiosopimuksen tuoton osalta Verohallinnon ohjeessa todetaan, että koska tuotto on tuloverotuksessa veronalaista tuloa, kapitalisaatiosopimuksen tuottoon kohdistuva laskennallinen tuloverovelka voidaan vähentää perintöverotuksessa kapitalisaatiosopimuksen arvosta perintö- ja lahjaverolain 9 § 2 momentin nojalla. Luonnollisen henkilön tuloverotuksessa kapitalisaatiosopimuksen tuottoa verotetaan pääomatulona, joten vähennettävänä verokantana käytetään pääomatulon verokantaa. Kapitalisaatiosopimuksen pääoman palautus ei ole tuloverotuksessa veronalaista tuloa, joten pääoman osalta ei muodostu perintöverotuksessa vähennyskelpoista laskennallista verovelkaa.

Tuloverotuksen osalta Verohallinnon ohjeessa todetaan, että kapitalisaatiosopimus ei ole arvopaperi tai muutakaan sellaista irtainta omaisuutta, johon sovellettaisiin luovutusvoiton verotusta. Kapitalisaatiosopimukselle ei siten muodostu luovutuksensaajan sopimuksesta maksaman vastikkeen tai tämän tuloksi luetun määrän taikka perintö- tai lahjaverotusarvon perusteella verotuksessa vähennyskelpoista hankintamenoa.

3 Tapauksen aiemmat käsittelyvaiheet

Verohallinnon ennakkoratkaisu

A:n kuolinpesä pyysi Verohallinnolta ennakkoratkaisua seuraavaan kahteen kysymykseen:

1. Miten sijoitussidonnainen kapitalisaatiosopimus olisi arvostettava perintöverotuksessa A:n jälkeen?

2. Mikäli sijoitussidonnaisen kapitalisaatiosopimuksen perintönä saanut kuolinpesä tai perillinen olisi vuonna 2015 ostanut kapitalisaatiosopimuksen takaisin, miten kapitalisaatiosopimuksen pääoma-arvo (hankintameno) määräytyisi omistajan tuloverotuksessa ja miten tämä kyseinen pääoma-arvo vaikuttaisi omistajan verotettavan pääomatulon määrään?

Ensimmäisen kysymyksen osalta Verohallinto lausui ennakkoratkaisunaan, että kapitalisaatiosopimuksen arvona A:n jälkeisessä perintöverotuksessa oli pidettävä sen takaisinostoarvoa vähennettynä sopimuksen tuoton perusteella laskettavissa olleella verovelalla.

Ennakkoratkaisun perusteluina esitettiin muun muassa näkemys siitä, että kapitalisaatiosopimuksen ainoa realistinen käyttötapa aiheuttaa väistämättä tulovero-uraamuksen. Näin ollen kuolinhetken mennessä kertyneen tuoton laskennallinen verovelka tuli vähentää sopimuksen takaisinostoarvosta, vaikka ei olisikaan osoitettu, että omaisuus tultaisiin välittömästi kuoleman jälkeen käyttämään verovelan realisoinnin aiheuttavalla tavalla.

Toisen kysymyksen osalta puolestaan Verohallinto totesi, että mikäli kapitalisaatiosopimuksen perintönä saanut kuolinpesä tai perillinen ostaisi takaisin A:n kuolinpesän kapitalisaatiosopimuksen vuonna 2015, sopimuksen pääoman arvona pidettäisiin sen säästöä takaisinostohetkellä. Edelleen, takaisinostoarvon pääoman ylittävistä osasta muodostuisi muodostunut sopimuksesta kertynyt tuotto, joka verotettaisiin omistajan muuna pääomatulona. Kapitalisaatiosopimukselle ei siis määritetty hankintamenoa perintöverotuksessa käytetyn arvon perusteella.

Verohallinto perusteli päätöstään siten, että koska kapitalisaatiosopimuksen verotuksesta ei ole verolainsäädännössä nimenomaisia säännöksiä, tulee arviointi tehdä tuloverolain sekä yleisten säännösten ja yleisten verotusperiaatteiden perusteella. Tuloverolaissa on erikseen säädetty luovutusvoittona verotettavalle omaisuudelle perintöverotuksessa käytetystä arvosta muodostuva hankintameno. Kapitalisaatiosopimuksen tuoton verotuksessa ei Verohallinnon mukaan ollut kysymys luovutusvoiton verotuksesta, eikä tuloverolaissa ole säännöksiä siitä, että toimitettu perintöverotus muutoinkaan vaikuttaisi millään tavalla kapitalisaatiosopimuksen tuoton tuloverokohteluun. Näin ollen myös perinnönsaajien tai kuolinpesän kapitalisaatiosopimuksesta nostama tuotto verotettaisiin normaalisti pääomatulona.

Hallinto-oikeuden päätös

A:n kuolinpesä valitti ennakkoratkaisusta hallinto-oikeuteen, joka otti kantaa molempiin kysymyksiin ja hylkäsi valituksen.

Perintöverotuksen osalta hallinto-oikeus lausui, että

koska omaisuus arvostetaan perintöverotuksessa perintö- ja lahjaverolain 9 §:n nojalla siihen käypään arvoon, mikä sillä on perinnönjättäjän kuolinhetkellä, ja sopimuksen käytännössä realisoitavissa oleva arvo kuolinpäivänä on ollut takaisinostoarvo vähennettynä tuloverolla, Verohallinnon ratkaisua ei ole syytä muuttaa.

Tuloverotuksen osalta hallinto-oikeus katsoi, että kapitalisaatiosopimukseen perustuvien oikeuksien siirtyessä sopimuksen tekijän kuoleman jälkeen sellaisinaan hänen oikeudenomistajilleen ei ole edellytyksiä katsoa, että tuottoa olisi verotettava eri tavoin riippuen siitä, tapahtuuko sopimuksen takaisinosto ennen vai jälkeen sopimuksen tekijän kuoleman. Näin ollen Verohallinnon ratkaisun muuttamiseen ei ollut syytä.

Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisu

Korkein hallinto-oikeus myönsi A:n kuolinpesälle valitusluvan ja tutki asian molempien kysymysten osalta.

Perintöveron osalta A:n kuolinpesä oli vaatinut, että kapitalisaatiosopimus oli arvostettava perintöverotuksessa sen käypään arvoon, jolla tarkoitetaan sopimuksen takaisinostoarvoa perinnönjättäjän kuolinhetkellä. Takaisinostoarvosta ei ollut vähennettävä sopimuksen takaisinostoarvoon mahdollisesti liittyviä laskennallisia veroja eli niin sanottua piilevää verovelkaa.

Tuloverotuksen osalta kuolinpesä vaati, että verotettaessa perintönä saadun kapitalisaatiosopimuksen takaisinostoa pääoma-arvoksi eli hankintamenoiksi oli katsottava A:n jälkeen toimitettavassa perintöverotuksessa vahvistettu verotusarvo (sopimuksen takaisinostoarvo kuolinpäivänä) ja kuolinpäivän jälkeen takaisinostettavaa summaa oli verotettava ainoastaan siltä osin kuin kyseinen summa ylittäisi perintöverotuksensa vahvistetun arvon.

Kuolinpesä perusteli vaatimustaan perintöverotuksen osalta muun muassa vero-oikeudellisilla yleisillä opeilla ja kertymäperiaatteella. Koska varat arvostetaan perintö- ja lahjaverotuksessa käypään arvoon, ja lähtökohtana on, että tällöin varallisuuden liittyvää realisoitumatonta verovelkaa ei oteta huomioon, olisi laskennallisten verojen vähentäminen vastoin perintö- ja lahjaverolain sanamuotoa sekä vero-oikeuden yleisten oppien mukaisia tulkintaperiaatteita. Edelleen kapitalisaatiosopimusten osalta kyse ei ole sellaisesta arvonnoususta, jonka voitaisiin verotuksessa katsoa kertyneen lopullisesti, sillä kapitalisaatiosopimusten laskennallinen tuotto pysyy epävarmana aina siihen saakka, kunnes tuotto nostetaan.

Edelleen kuolinpesä vetosi myös perintö- ja lahjaverolain systematiikkaan kertymäperiaatetta tukevana seikkana. Perintöverotuksen ja tuloverotuksen yhteensovittaminen lähtee tuloverolain (TVL) 51 §:n mukaisesti siitä, että niiden kesken ei synny osittaitakaan kahdenkertaista verotusta. Systematiikka rakentuu siten,

että luovuttajan (esim. perinnönjättäjä) omistusaikana tapahtunut arvonnousu, joka siis ei ole vielä kertynyt, on perintö- tai lahjaverotuksen kohteena ja tämän jälkeinen arvonnousu tai lasku on tuloverotuksen kohteena. Tästä poikkeaminen edellyttää nimenomaista säännöstä.

Myös oikeudenvallontayksikkö puolsi perintöverotusta koskevan valituksen hyväksymistä.

Perintöverotuksen osalta KHO katsoi, että sijoitusidonnainen kapitalisaatiosopimus on arvostettava perintöverotuksessa sen käypään arvoon, jolla tarkoitetaan sopimuksen takaisinostoarvoa perinnönjättäjän A:n kuolinhetkellä. Sijoitussidonnaisen kapitalisaatiosopimuksen tuottoon kohdistuvaa kuolinhetken tilanteen perusteella laskettavissa olevaa tuloverovelkaa ei oteta huomioon perintöverotusarvoa alentavana tekijänä.

KHO perusteli ratkaisuaan kapitalisaatiosopimusten vakiintuneella verotuskäytännöllä. Vakiintuneen käytännön mukaan kapitalisaatiosopimukseen sijoitetuille varoille kertyvä tuotto verotetaan muuna pääomatulona, kun kapitalisaatiosopimus eräännyy tai kun sopimus ostetaan takaisin. Kun perimystilanteessa otetaan ensinnäkin huomioon kapitalisaatiosopimuksen tuoton verotuksen lykkääntyminen perinnönjättäjän kuolinhetken jälkeiseen aikaan ja toiseksi se seikka, että veronalaisen tuoton määrä määräytyy sopimuksen erääntymisen tai takaisin ostamisen ajankohdan mukaan, kyseessä olevan tuloveron ei voida katsoa kohdistuvan perinnönjättäjän elinaikaan perintö- ja lahjaverolain 9 §:n 2 momentista tarkoitetulla tavalla.

Tuloverotusta koskevaa vaatimusta kuolinpesä perusteli muun muassa kapitalisaatiosopimuksen erääntymättömyydellä. Koska kapitalisaatiosopimus ei pääty vakuutusnottajan kuolemaan, vaan omistusoikeus ainoastaan siirtyy veronalaisen saannon myötä perillisille, kyseessä on vero-oikeudellisesti luovutus. Näin ollen kapitalisaatiosopimukselle tulee määrittää uusi pääoma-arvo.

Edelleen kuolinpesä vetosi siihen, että tuloverolaisa ei ole sellaisia säännöksiä tai periaatteita, jotka tukisivat hankintamenon jatkuvuutta kuolinpesälle tai perillisille. Tälle tulkinnalle ei ole löydettävissä tukea myöskään lain esitöistä tai aikaisemmasta oikeuskäytännöstä. Näin ollen tuloverotuksen kohteena voi olla vain sellainen tulo, joka on syntynyt tai kertynyt verovelvollisen omistusaikana.

Tuloverotuksen osalta KHO lausui, että jos kuolinpesä tai perillinen vuonna 2015 ostaa takaisin sijoitussidonnaisen kapitalisaatiosopimuksen, tällöin kertyvä veronalaista tuottoa laskettaessa verovelvollisen sijoittamana pääomana on pidettävä A:n jälkeen toimitetussa perintöverotuksessa vahvistettua kapitalisaatiosopimuksen käypää arvoa. Verovelvollisen saamana veronalaisena muuna pääomatulona on pidettävä tämän arvon

ylittävää osaa sopimuksen perusteella hänelle maksettavasta määrästä.

Ratkaisu perustui olennaisesti kapitalisaatiosopimuksen erääntymättömyyteen perimystilanteessa. Koska sopimus arvostetaan perintöverotuksessa käypään arvoon eli kuolinhetken takaisinostoarvoon, kuolinpesän tai perinnönsaajan kannalta kyse on perintönä saaduista ja perintöverotuksessa jo lukuun otetuista varoista. Kuolinpesän tai perinnönsaajan tuloverotuksessa perintöverotuksessa lukuun otetun määrän on näin katsottava muodostavan sopimuksen uuden pääomaarvon. Täten kuolinpesän tai perinnönsaajan saamana veronalaisena muuna pääomatulona on siten pidettävä vain perintöverotuksessa vahvistetun kapitalisaatiosopimuksen käyvän arvon ylittävää osaa sopimuksen perusteella hänelle maksettavasta määrästä.

4 Varojen arvostaminen perintöverotuksessa

Varat arvostetaan perintö- ja lahjaverotuksessa käypään arvoon. Käyvällä arvolla tarkoitetaan varallisuuden todennäköistä luovutushintaa verovelvollisuuden alkamishetkellä (PerVL 9.1 §). Perintöverotuksessa arvotuksen kannalta ratkaiseva hetki on puolestaan perinnön- tai testamentinjättäjän kuolinhetki. Sen jälkeen omaisuuden arvossa tapahtuneita muutoksia ei pääsääntöisesti voida ottaa huomioon.

Varallisuuden arvostamisen yhteydessä olennaista on ratkaista myös se, miten varallisuuteen liittyvä realisoitumaton verovelka otetaan huomioon. Lähtökohdana on, että varallisuuden arvoa määritettäessä tätä verovelkaa ei oteta huomioon. Tietyissä tilanteissa perittävän omistusaikana kohdistuva verovelka otetaan kuitenkin huomioon omaisuutta arvostettaessa ('kohdistaminen'). Kohdistamisella tarkoitetaan sitä, että kysymyksessä oleva tuotto ja siihen kohdistuva verovelka on kertynyt jo luovuttajan elinaikana eivätkä ne ole riippuvaisia esimerkiksi siitä, realisoidaanko omaisuus tai kuka sen realisoi.

Piilevän verovelan vähentämiseen omaisuuden käyvää arvosta on verotus- ja oikeuskäytännössä suhtauduttu erittäin pidättyvästi (pl. esim. talletusten korkotuloon kohdistuva lähdevero) ja esimerkiksi osakeyhtiön osakkeen käyvän arvon määrittämisessä piilevää verovelkaa ei oteta pääsäännön mukaan ollenkaan huomioon.

Verohallinnon varojen arvostamisesta perintö- ja lahjaverotuksessa antaman ohjeen (A255/200/2017, kohta 5.2.13) mukaan laskennallinen eli piilevä verovelka voidaan vähentää ainoastaan silloin, kun verovelvollinen selvittää, että kyseinen erä on lopullisesti kertynyt ja tulee lähiaikoina realisoitumaan. Lähtökohdana on siis tällöinkin verovelvollisen vaatimus. Kapitalisaatiosopimusten osalta sen sijaan kyse ei ole sel-

laisesta arvonnoususta, jonka voitaisiin verotuksessa katsoa lopullisesti kertyneen ja näin ollen piilevää verovelkaa ei tule ottaa huomioon arvostettaessa omaisuutta.

Edellä esitetty kertymäperiaate näkyy myös tuloverotuksen ja perintö- ja lahjaverotuksen yhteensovittamisen systematiikassa: luovuttajan (lahjanantaja tai perinnönjättäjä) omistusaikana tapahtunut arvonnousu, joka siis ei ole vielä kertynyt, on perintö- tai lahjaverotuksen kohteena ja tämän jälkeinen arvonnousu tai lasku taas tuloverotuksen kohteena. Edellä esitetystä poikkeaminen vaatii nimenomaista säännöstä.

5 Kapitalisaatiosopimuksen oikeudellisesta luonteesta

Yleisesti

Sijoitussidonnaisella kapitalisaatiosopimuksella tarkoitetaan asiakkaan ja vakuutusyhtiön tekemää sopimusta, jossa asiakas sijoittaa tietyn pääoman kertamaksuna tai etukäteen sovittuina erinä kapitalisaatiosopimukseen. Sopimuksen säästöjen arvo sidotaan asiakkaan sopimukseen valitsemien sijoituskohteiden arvonkehitykseen siten, että sopimuksen säästö kasvaa sijoituskohteiden arvon noustessa ja vastaavasti säästö pienee sijoituskohteiden arvon laskiessa. Sijoituskohteina voidaan käyttää esimerkiksi sijoitusrahastoja ja sijoituskoreja. Sijoituskohteiden arvo ja siten myös sopimuksen säästö määritellään pääsääntöisesti kaikkina pankkipäivinä. Vakuutusyhtiö ei vastaa sijoitussidonnaisen säästöjen eikä niiden arvon määrittävien sijoitusten arvonkehityksestä tai mahdollisesta arvonalentumisesta.

Kapitalisaatiosopimustoiminta poikkeaa perinteisistä säästö- ja sijoitusvakuutuksista muun muassa siinä, ettei kapitalisaatiosopimukseen sisälly vakuutus- turvaa. Kapitalisaatiosopimuksessa ei ole vakuutettua henkilöä eikä siten vakuutettua riskiä. Kapitalisaatiosopimus on kuitenkin vakuutusyhtiölain (521/2008) mukainen henkivakuutus ja siten luokituu vapaaehtoi- siin henkilövakuutuksiin.

Vakuutusluokista annetun lain (2008/526) 18 §:n (Henkivakuutusluokka 6) mukaan kapitalisaatiosopi- mustoiminta käsittää vakuutusteknisiin laskelmiin perustuvat kertyneen pääoman takaisinmaksua tarkoitta- vat sopimukset, joilla vakuutusyhtiö ottaa vastuulleen tietyn ajan kestäviä ja tietyn määrisiä sitoumuksia sovittua kertamaksua tai etukäteen sovittuja jatkuvia maksuja vastaan.

Kapitalisaatiosopimuksen sijoituskohteet ovat vakuu- tusyhtiön omaisuutta ja sijoitukset liittyvät sopimukseen ainoastaan laskennallisesti. Sijoituskohteiden tuotot maksetaan vakuutusyhtiölle eikä sopimuksen omista-

jalla ole välitöntä oikeutta näihin tuottoihin, vaan niil- lä hyvitetään sopimuksen ehtojen mukaisesti kapitali- saatiosopimuksen laskennallista säästöä.

Kapitalisaatiosopimuksen tuotto on veronalaista pääomatuloa (ns. muuta pääomatuloa). Tuoton verotus realisoituu tuottoa sopimuksesta nostettaessa, jolloin vakuutusyhtiö tekee tuottoon kohdistuvan ennakonpi- dätysten. Kapitalisaatiosopimuksen tuoton verokoh- telu on tältä osin vakiintunut ja perustuu ennakorot- kaisuihin.

Kapitalisaatiosopimus perimystilanteissa

Kapitalisaatiosopimus tulee arvostaa perintöverotuk- sessa käypään arvoon (PerVL 9 §). Käypänä arvona pidetään kapitalisaatiosopimuksen takaisinostoarvoa eli sitä rahamäärää, joka olisi saatu, mikäli sopimus olisi kuolinpäivänä irtisanottu. Kapitalisaatiosopimuk- sen – kuten muidenkin varallisuuserien – realisoituma- ton arvonnousu tulee siten perintö- ja lahjaverotuksen kohteeksi.

Kapitalisaatiosopimuksen oikeudellinen luonne on täysin erilainen kuin esimerkiksi talletuksilla. Vainajan elinaikana talletukselle kertyneen, mutta kuolinpäivä- nä vielä realisoimattoman tuoton ja siihen laskennal- lisesti kohdistuvan lähdeveron määrä ei kuolinpäivän jälkeen voi enää muuttua. Kapitalisaatiosopimukseen liittyvät sijoituskohteet sen sijaan omistaa vakuutus- yhtiö ja sijoituskohteiden arvonmuutokset ja niille ker- tynyt juokseva tuotto vaikuttavat ainoastaan laskennal- lisesti kapitalisaatiosopimuksen arvoon. Siten kapita- lisaatiosopimusten laskennallinen tuotto on epävarma aina siihen saakka, kunnes tuotto nostetaan sopimuk- sesta. Mikäli kapitalisaatiosopimuksen käyvän arvon määrittelyssä apuna halutaan käyttää jotakin vertailu- kohdetta, tulisikin talletusten sijasta käyttää esimer- kiksi sijoitusrahastoja.

Perimystilanteessa varallisuuserien osalta kysymys on verovelvollisuuden aikaansaavan omistusoikeuden siirtymisestä perittävältä kuolinpesälle, perilliselle tai testamentinsaajalle.

Kapitalisaatiosopimuksen vaihtaessa omistajaa perin- tönä, sopimuksen uudeksi omistajaksi tulee kuolinpe- sä tai joku perillisistä eikä omistajanvaihdoksella ole mitään vaikutusta sopimuksen voimassaoloon. Peri- mystilanteessa sopimus ei siis eräänny eikä sopimuk- sesta makseta mitään suoritusta uudelle omistajalle, ellei hän irtisano sopimusta. Vero-oikeudellisesti kysees- sä on siis edellä todetun mukaisesti luovutus ja siten kapitalisaatiosopimukselle tulee määrittää uusi pääoma- arvo (hankintameno). Perintönä siirtyvän kapitalisa- atiosopimuksen perusteella tulee suorittaa perintöveroa; perinnönsaajan toimesta tapahtuvaan takaisinostoon poolestaan sovelletaan tuloverolakia.

Edellä esitettyä tukee se, että vakuutussopimukset

ovat aiemmin olleet arvopaperiluonteisia ja ne ovat edelleen luovutus- ja panttauskelpoisia. Tämä käy ilmi vakuutuslainsäädännön 4 ja 51 §:ien säännöksistä, joiden mukaan kapitalisaatiosopimuksen omistajalla on oikeus luovuttaa ja pantata sopimukseen perustuva oikeus.¹

6 Verohallinnon ohje kapitalisaatiosopimuksen verotuksesta ratkaisun KHO 2017:195 jälkeen (A2/200/2018)

Verohallinto päivitti ohjetta kapitalisaatiosopimuksen verotuksesta korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisun johdosta. Ennen KHO:n ratkaisua ja ohjeen päivitystä takaisinostoarvostaan samansuuruisten kapitalisaatiosopimusten siirtyessä perintönä, oli luovutuksensaajan kokonaisverokohtelu Verohallinnon ohjeen mukaisesti toimittaessa täysin sattumanvarasta.

Perittävä perii kaksi kapitalisaatiosopimusta, joiden molempien käypä arvo eli takaisinostoarvo on 1 000 000,00 euroa. Toisessa kapitalisaatiosopimuksessa kyseinen 1 000 000,00 euroa on ainoastaan sijoitettua pääomaa ja toisessa kapitalisaatiosopimuksessa 1 000 000,00 euroa on pelkkää tuottoa eli perittävä on jo nostonut pääomat pois. Verohallinnon

aiempi ohjeistus sekä ratkaisua KHO 2017:195 edeltäneet ennakkoratkaisu ja hallinto-oikeuden päätös johtivat siihen, että perillistä tai perillisiä verotettiin näiden kahden käyvältä arvoltaan yhtä arvokkaan kapitalisaatiosopimuksen osalta eri tavoin sekä tuloverotuksessa että perintöverotuksessa, ja kokonaisveroseuraamus jäi täysin sattumanvaraiseksi.

Uudessa ohjeessa todetaan perintöverotuksen osalta, että kapitalisaatiosopimuksen käypänä arvona voidaan pitää sopimuksen takaisinostoarvoa perinnönjättäjän kuolinhetkellä eikä kapitalisaatiosopimuksen tuottoon kohdistuvaa laskennallista verovelkaa vähennetä perintöverotuksessa kapitalisaatiosopimuksen arvosta.

Tuloverotuksen osalta Verohallinnon ohjeessa todetaan ainoastaan, että KHO:n ratkaisu muutti perintö- ja lahjaverotuksen vaikutusta kapitalisaatiosopimuksesta saadun suorituksen tuloverotukseen. Ohjeessa ei KHO:n ratkaisun ulkopuolella tarkemmin eritellä suhtautumisessa tapahtunutta muutosta.

Jaakko Ossa ja Sara Korpela

¹ Valtiovarainministeriön työryhmä julkaisi 4.5.2018 raportin eri sijoitusmuotojen verokohtelusta (14/2018). Siinä ehdotetaan kapitalisaatiosopimusten tuloverotukseen muutoksia. Lisäksi raportissa todetaan, että jatkovalmistelussa kapitalisaatiosopimukseen liittyvät perintö- ja lahjaverotukseen liittyvät sääntelytarpeet on arvioitava asianmukaisesti.